



Pályázati azonosító: 208111/00031

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár a 2021. szeptember 30-án benyújtott, 208111/00031 azonosító szám alatt nyilvántartásba vett pályázati cél támogatására, azaz **Egy vitairat (1668) és egy orvosi mű (1690) teljes restaurálására** az NKA Könyvtárak és Levéltárak Kollégiuma 004/208/21 számú döntése alapján 994.500 Ft-os vissza nem térítendő támogatást nyert. A pályázatban vázolt célunk sikeresen megvalósult, amelynek munkálatai 2023 januárjában zajlottak.

A pályázat keretében az állapotmegóvás és a kutatási használhatóság céljából egy 17. századi debreceni vonatkozású vitairat és egy 17. századi orvosi kiadvány első kiadásának teljes restaurálását és konzerválását végezte el a PreCon Restaurátor Kft. Hajdu Zsófia Edit okleveles restaurátor művész irányításával.

Az egyik restaurálásra kiválasztott kötet Pápai Páriz Ferenc (1649-1716) méltán ismert, számos kiadást megélt orvosi munkájának első kiadása: **Pax corporis, azaz az emberi testnek belső nyavalyáinak okairól, fészkeiről, s' azoknak orvoslásának módgyáról való tracta. [...] sok ügyefogyott szegényeknek hasznokra, mennyire lehetett értelmessen, világossan magyar nyelven ki-adott Papai Pariz Ferencz, Kolosvaratt, nyomtatta Némethi Mihály, 1690.**

A XVII. század első, magyar nyelven megjelent orvosi kiadványa (RMK I 1387) a szerzőjét igazán ismertté tette, a mű a táplálkozás- és élelmezéstudomány kialakulásának a mérföldköve volt hazánkban, az első olyan orvosi munka, amely a helyes életmódra és étrendre oktatja az egyszerű embert.¹ Bár a mű ma már orvostörténeti érték, alapelvei ma is aktuálisak, és az utóbbi években ismét – főként a holisztikus szemlélet és a fitoterápia szemszögéből – a kutatók figyelmének a homlokterébe került.² A kötet gazdag possessori bejegyzésekben,

¹ Solymosi Dóra, Molnár Szilvia et al.: Pápai Páriz Ferenc életműve a táplálkozástudomány és a dietetika nézőpontjából. In: Orvosi Hetilap, 2020, 161. évf. 40. sz. p. 1730-1733.

² Vö. Uo.; Péter H. Mária: Gyógynövények és javallataik Pápai Páriz Ferenc Pax Corporis c. művében. In: Orvostudományi Értesítő, 2015/2, p. 119-124.; Balla Árpád, Pelok Benedek-György: Pápai Páriz Ferenc emlékezete. A Pax corporis azaz „Orvos a családban”. In: Orvostudományi Értesítő, 2018/2, p. 119-124.



széljegyzetekben, amelyek az orvosi mű receptgyűjteményként és mindennapi kézikönyvként, mintegy korabeli „Orvos a családban”-ként történő használatáról tanúskodnak.

A példány jelzete 701.387, méretei 95x150 mm, terjedelme [12], 320, [4] p.

Négy valódi bordára fűzött, vaknyomással dúsan díszített, papírtáblás, egész bőr kötésű könyv. Oromszegőit pergamen alapra varrták, két színnel. A könyvtest nyomtatványt tartalmaz, kéziratos bejegyzésekkel ellátva.

A példány restaurálás előtti állapota:

A kötet kötése erősen szennyezett, kopott volt. A bőrborítás megrepedezett, merevvé és törékennyé vált, a gerincen és a sarkokon nagyobb hiányok alakultak ki. A táblák megtörték, puhák, rossz megtartásúak lettek, sarkai elrongyolódtak. A könyvtest fűzése viszonylag épen maradt, de meglazult, papírányaga jó megtartásúnak bizonyult. A lapok erősen szennyezettek, foltosak, gyűröttek, helyenként sérültek, rovarragottak voltak.

Az elvégzett restaurálás menete:

A dokumentum állapota teljes restaurálást-konzerválást igényelt. Az elvégzett munkálatok az alábbi fő lépésekből álltak:

1. Szétszedés: A könyvtestet kiemelték a kötésből. A gerinc megtisztítása után a könyvtestet ívekre, majd lapokra bontották. A borítóanyagot leemelték a táblákról.
2. Tisztítás: A gerinc kasírozásának és ragasztóanyagának eltávolítása cellulóz alapú ragasztóval való felduzzasztás után, mechanikusan történt. A papírányag száraz tisztítását ecsettel és radírporral végezték. A lapok mosása meleg vizes áztatással, felületaktív anyag felhasználásával történt. A kötés borítóanyagát szilikonos bőrtisztító emulzióval tisztították meg.
3. Szárítás: A kimosott lapokat levegőn szárították meg, préselés nélkül.



4. Javítás: A papíryanag sérüléseit japán papír felhasználásával, kézi javítással, illetve gépi öntéssel javították.
5. Fűzés: Az íveket az eredeti módon, négy valódi bordára fűzték fel kender zsineggel.
6. A könyvtest újraalakítása az eredeti kötésnek megfelelő módon, szerkezetének megfelelő segédelemekkel ellátva történt. A gerincet az eredetivel megegyező módon alakították ki.
7. A kötés restaurálása: Új papírtáblákat építettek a kötésre. A borítás hiányait festett, elvékonyított bőrrel pótolták alá. Az eredeti bőrborítást visszaillesztették a gerincre és a táblákra.
8. Védőtök és dokumentáció készítése.

A könyv restaurálása 86 munkaórát vett igénybe.

A másik restaurálásra kiválasztott kötet Szöllősi Mihály 1668-ban Debrecenben nyomtatott vitairata: **Sion leanya artatlan ügyét védő hitnek paissa, avagy a' györi collegium harmadik kérdése ellen, az Úr hadait viselő, s' igaz ügyért kikelő Bajnok Davidka, ki amaz collegiumnak harmadik kerdeseben levő minden tüzes nyilait végképpen vissza veri, [...]** **N. Szölősi Mihály, suranyi lelki tan. által. [Debrecen], 1668, [Karancsi].** Szöllősi Mihály (?-1676 után) beregsurányi református lelkipásztornak ez az első nyomtatott munkája. Intézményünk számára azért jelentős, mert ezt a református vitairatot Szabó Károly könyvszemele a kassai kiadványok közé sorolta (RMK I 1068), tipográfiai vizsgálatok alapján azonban V. Ecsedy Judit 2005-ben megállapította, hogy a mű Karancsi György debreceni nyomdájának a terméke (RMNy IV 3419),³ és ezáltal újabb kötettel gazdagítja a régi könyves állományunk debreceni kiadványainak a számát. A mű az ún. felső-magyarországi hitvita egyik írásos dokumentuma, amelynek műfaja különbözik a vitasorozat többi tagjától, mivel nem egy teológiai traktátus, hanem egy allegorizáló dialógussorozat.⁴ A mű különlegességét,

³ V. Ecsedy Judit: Könyvnyomtatás az erdélyi fejedelemségben I. Apafi Mihály korában 1661-1690. II. In: Magyar Könyvszemle, 2005/4. p. 385-409.

⁴ György L. János: Apológia és mártírium a kora újkori református gondolkodásban (Szöllősi Mihály elfeledett Martyrium historicuma 1666-ból). In: Studia Litteraria, 2012/3-4. p. 130-141.



sajátosságát frissebb kutatások is vizsgálják, amelyek igyekeznek a saját kora és az utókor által nem méltatott, méltatlanul elfeledett kora újkori református egyházi író megismertetni.⁵

A példány jelzete 701.068, méretei 160x100 mm, terjedelme [16], 464 p.

Három valódi bordára fűzött, vaknyomással gazdagon díszített, papírtáblás, egész bőr kötésű könyv. Oromszegői nincsenek.

A példány restaurálás előtti állapota:

A kötet kötése erősen szennyeződött, megkopott. A bőrborítás megrepedezett, merev és törékeny volt, a gerincen és a sarkokon nagyobb hiányok alakultak ki. A táblák megtörttek, puhák, rossz megtartásúak voltak, sarkai elrongyolódtak. A kötés levált a könyvtestről, melynek fűzése szétesett. Papíránya erősnek bizonyult, de a lapok helyenként erősen foltosak, szennyezettek, gyűröttek voltak.

Az elvégzett restaurálás menete:

A dokumentum állapota restaurálást-konzerválást igényelt. Az elvégzett munkálatok az alábbi fő lépésekből álltak:

1. Szétszedés: A könyvtestet kiemelték a kötésből. A gerinc megtisztítása után a könyvtestet ívekre, majd lapokra bontották szét. A borítóanyagot leemelték a táblákról.
2. Tisztítás: A gerinc kasírozásának és ragasztóanyagának eltávolítását cellulóz alapú ragasztóval történő felduzzasztás után, mechanikusan végezték el. A papírányag szárász tisztítása ecsettel és radírpórral történt. A lapokat meleg vizes áztatással, felületaktív anyag felhasználásával mosták ki. A kötés borítóanyagát szilikonos bőrtisztító emulzióval tisztították meg.
3. Szárítás: A kimosott lapokat levegőn szárították meg, préselés nélkül.
4. Javítás: A papírányag sérüléseit japán papír felhasználásával, illetve gépi öntéssel javították ki.

⁵ Uo.



5. Fűzés: Az íveket az eredeti módon, három valódi bordára fűzték fel.
6. A könyvtest újraalakítása: A könyvtestet az eredeti kötésnek megfelelő módon, szerkezetének megfelelő segédelemekkel látták el. A gerinc kialakítása az eredetivel megegyező módon történt.
7. A kötés restaurálása: A betáblázást új papírtáblák felhasználásával készítették el, a borítás hiányait megfelelően megfestett és elvékonyított bőrrel pótolták alá. Az eredeti bőrborítást visszaillesztették a gerincre és a táblákra.
8. Védőtok és dokumentáció készítése.

A könyv restaurálása 67 munkaórát vett igénybe.

Hajdu Zsófia Edit az elvégzett restaurálási munkáról készült dokumentációt a DEENK rendelkezésére bocsátotta, ami a jelen szakmai beszámoló alapját képezi.

A két restaurált kötetet az elkészített védőtokokban helyeztük vissza a jelzeteiknek megfelelő helyre a Régi és ritka könyvek gyűjteményébe az ún. Díszmű raktárszinten.



Fényképes dokumentáció

Pápai Páriz Ferenc: Pax corporis az az: Az emberi testnek belső nyavalyáinak okairól, fészkeiről, s' azoknak orvoslásának módgyáról való tracta... Kolozsvár, 1690.

A példány restaurálás előtti állapota





**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: office@lib.unideb.hu

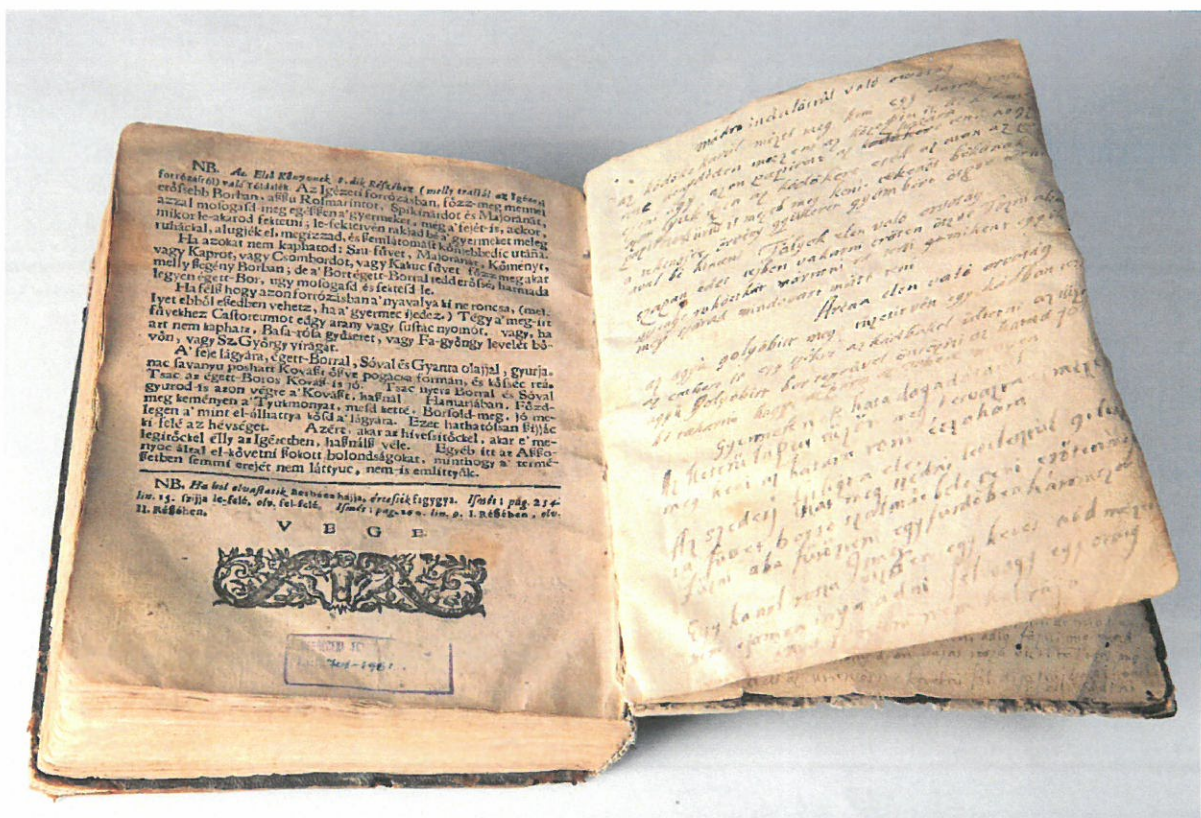




DEBRECENI EGYETEM

DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: office@lib.unideb.hu

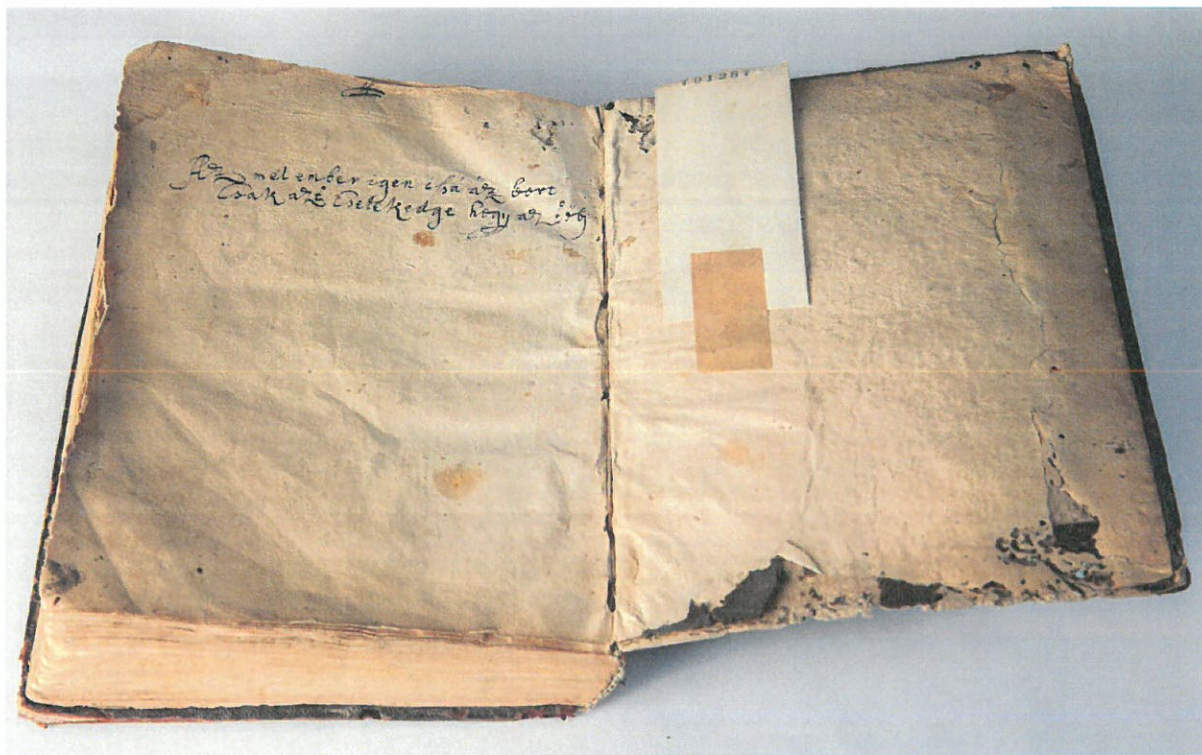




**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: office@lib.unideb.hu





A példány restaurálás utáni állapota

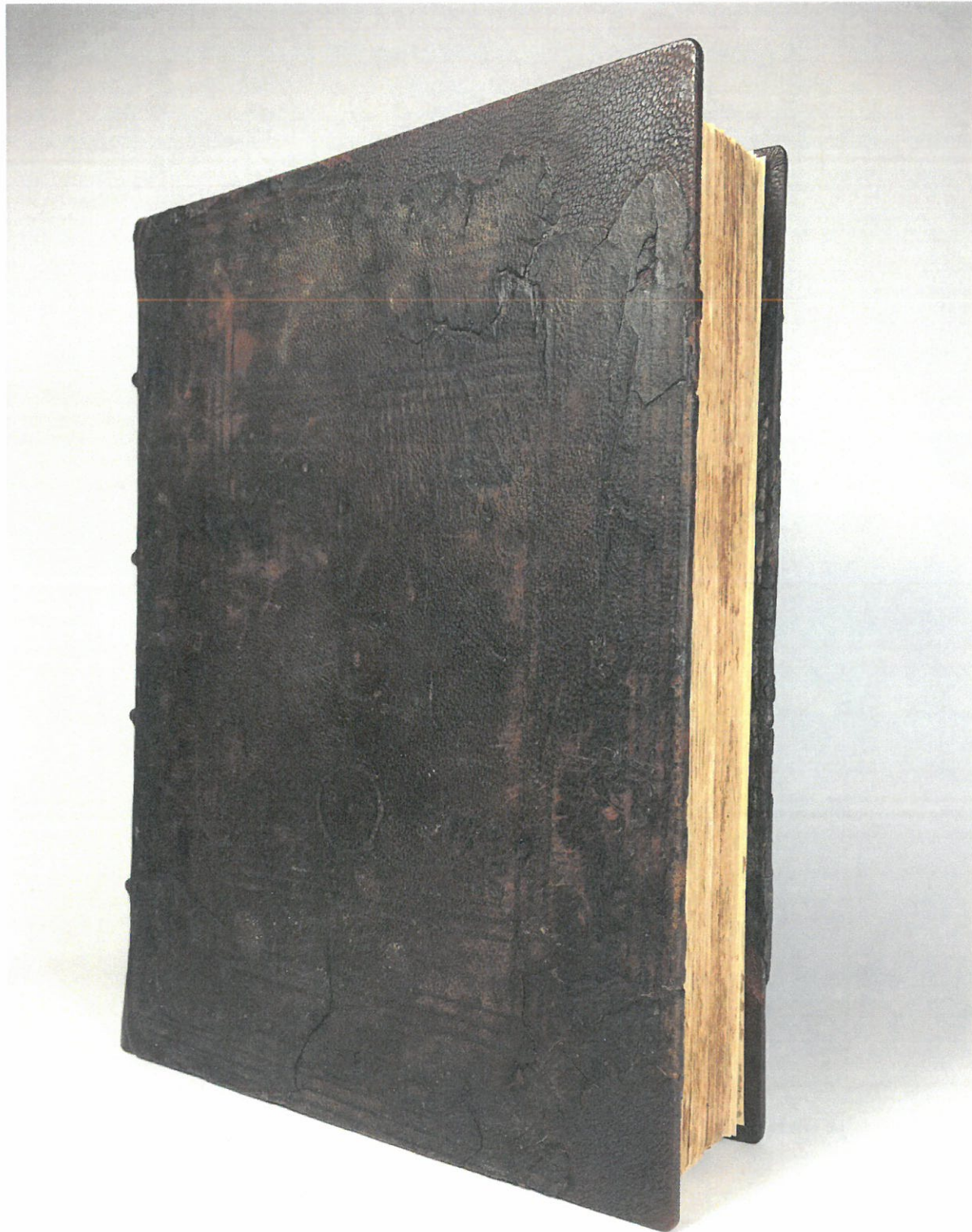


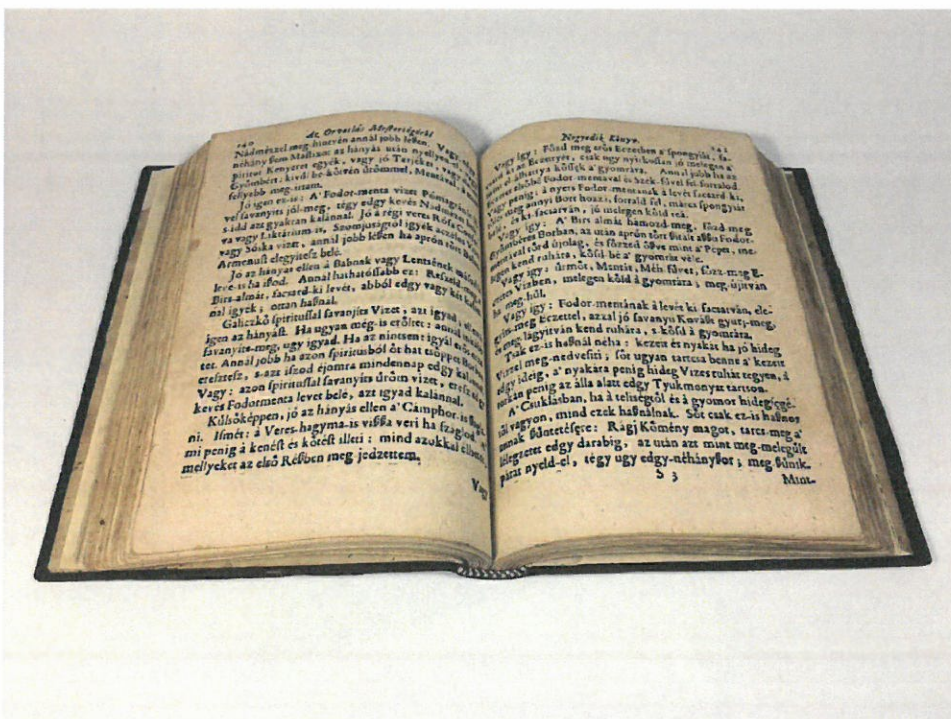


**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: office@lib.unideb.hu



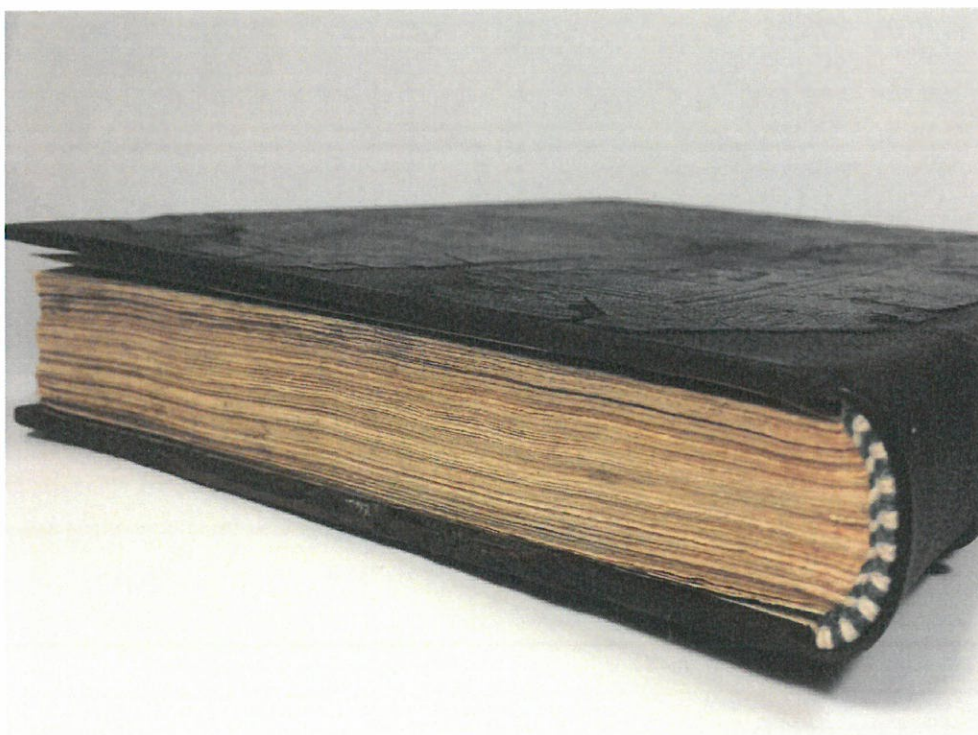
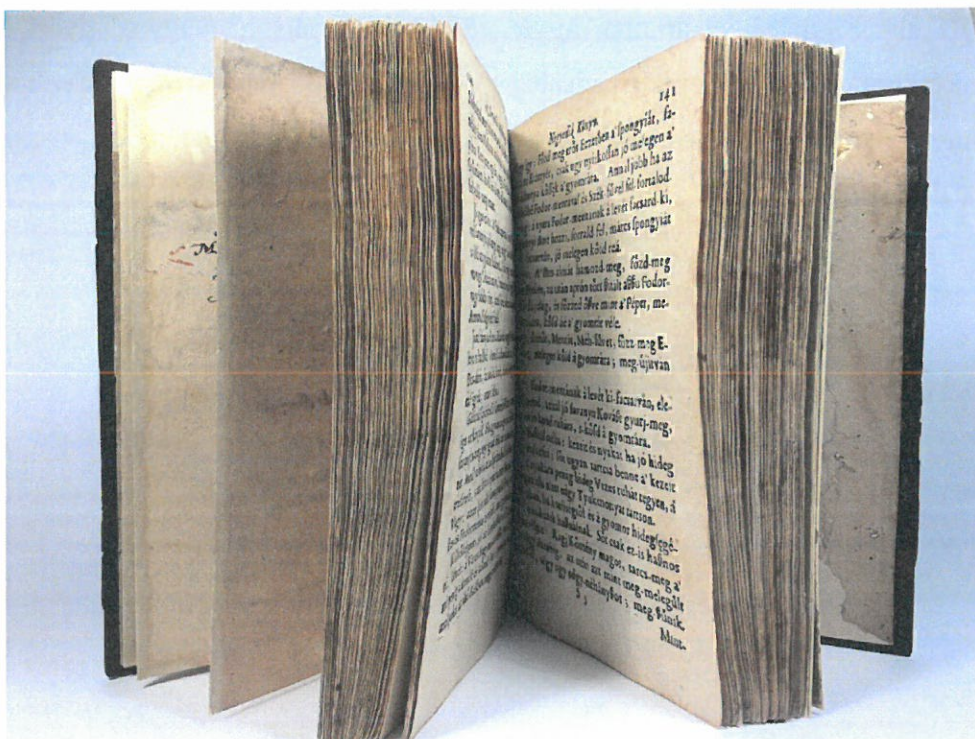




**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: office@lib.unideb.hu





Szöllősi Mihály: Sion leánya ártatlan ügyét védő hitnek paissa; avagy a' györi collegium harmadik kérdése ellen, az Ur hadait viselő, s' igaz ügyért ki kelő bajnok Davidka, ki amaz collegiumnak, harmadik kerdesebenlevő minden tüzes nyilait végképpen vissza veri... Debrecen, 1668.

A példány restaurálás előtti állapota







A példány restaurálás utáni állapota

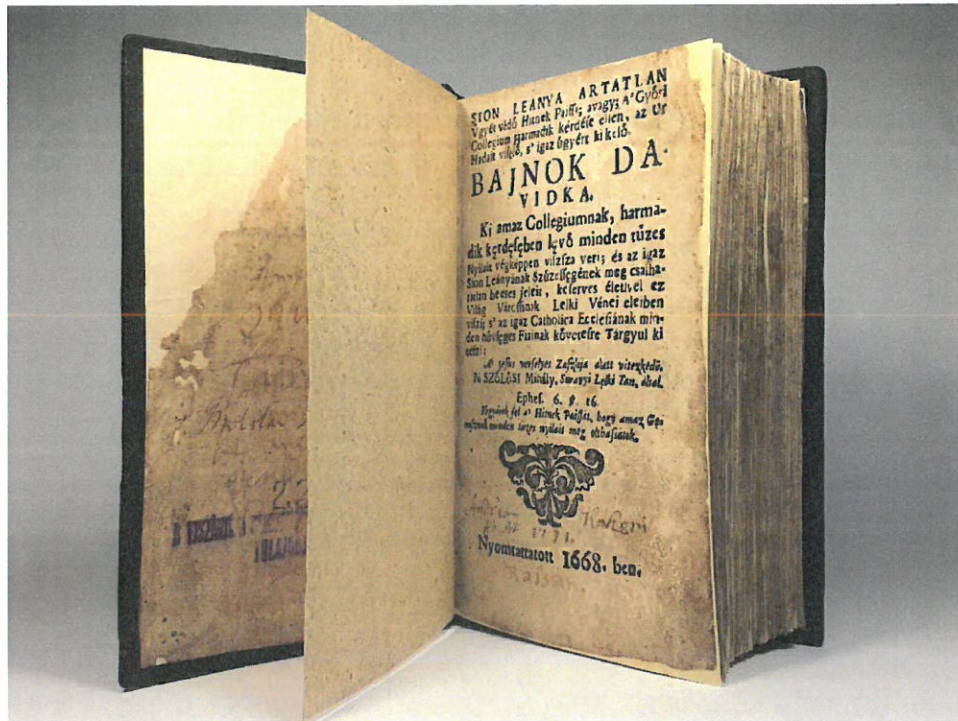




**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: office@lib.unideb.hu

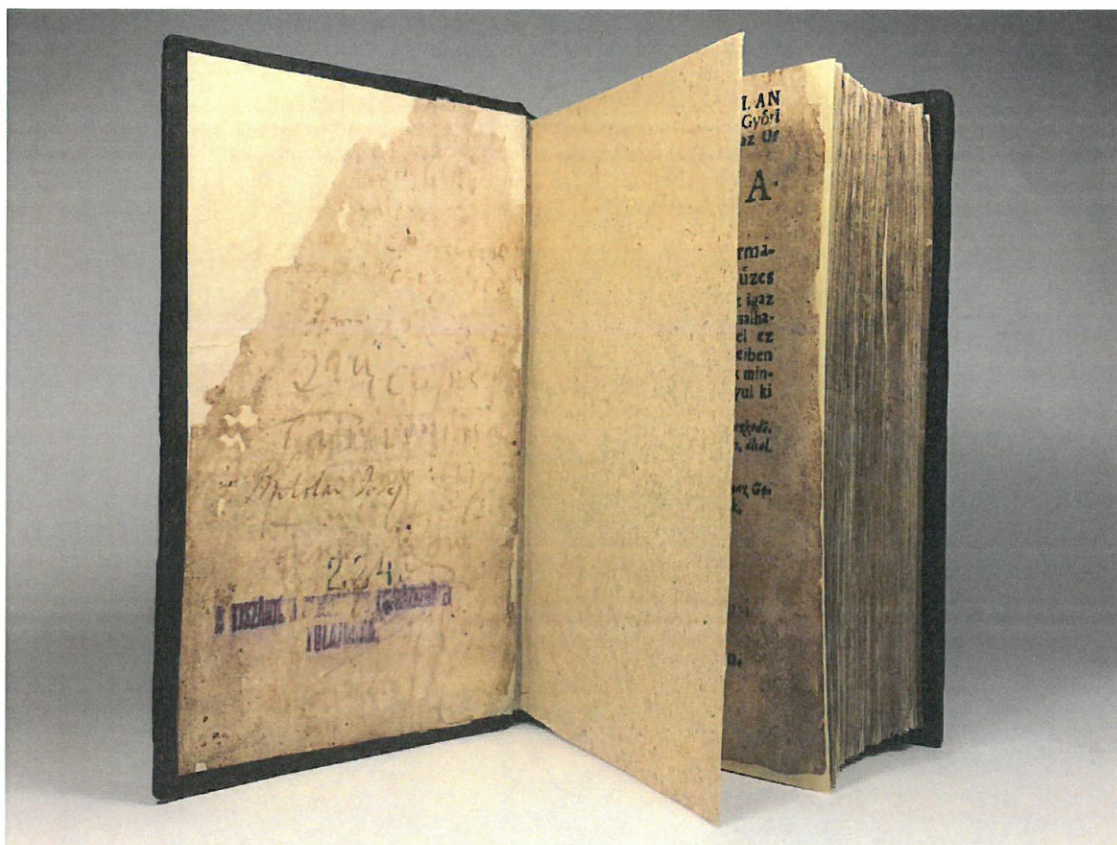




**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: office@lib.unideb.hu

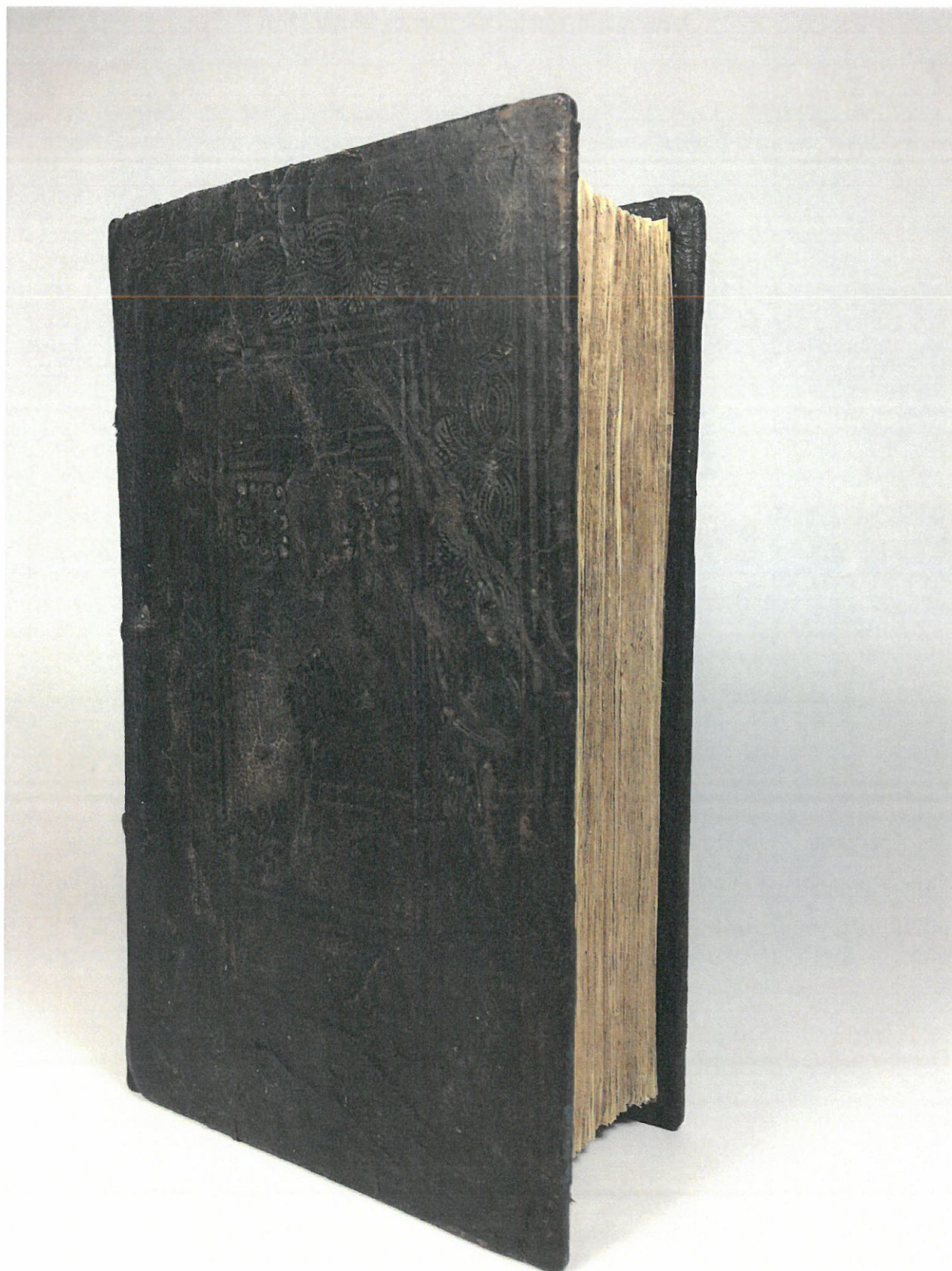




**DEBRECENI
EGYETEM**

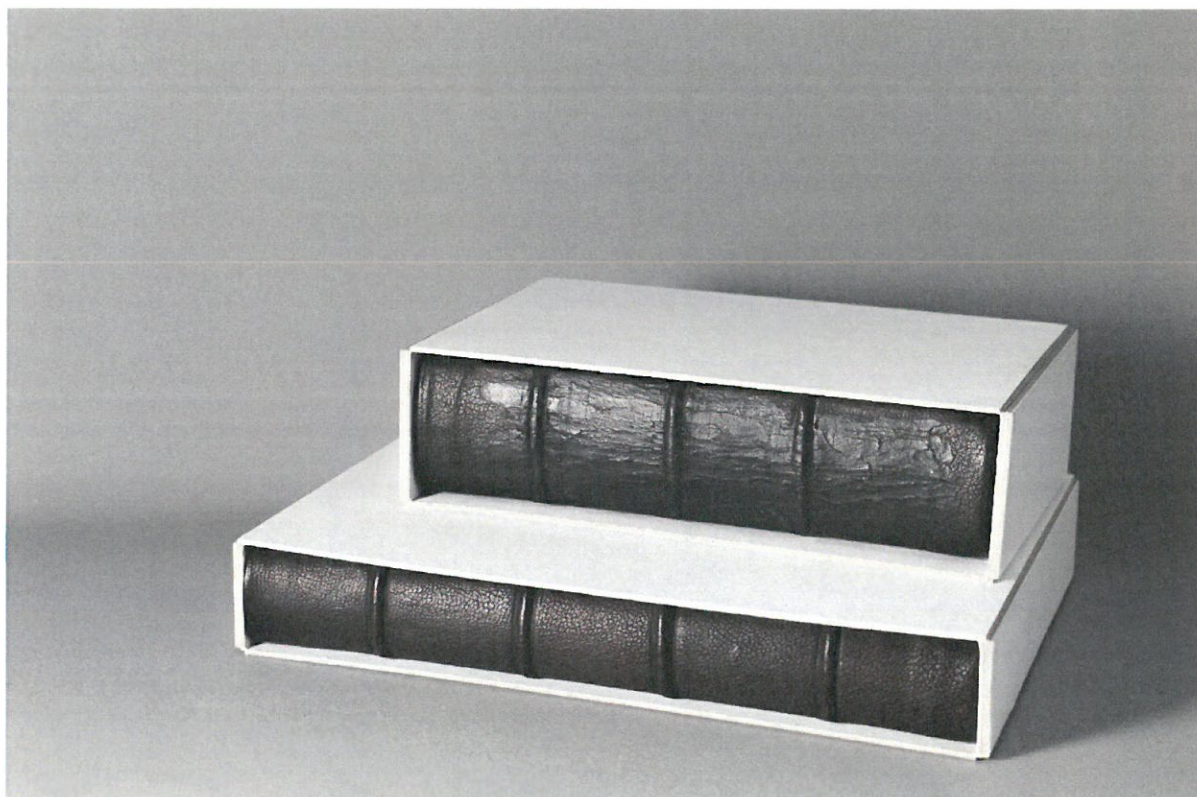
**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: office@lib.unideb.hu





A restaurált kötetek savmentes védőtokban



A pályázat szakmai beszámolója megjelenik a DEENK honlapján, a <https://lib.unideb.hu/projektek> helyen lesz feltöltve az **Egy vitairat (1668) és egy orvosi mű (1690) teljes restaurálása**, pályázati azonosító: 208111/00031.sz. megnevezés alatt.

Debrecen, 2023. április 24.




Karácsony Gyöngyi
főigazgató